

Transrodne žene u sportu

Lenartić, Lara

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:418692>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-03**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lara Lenartić

**TRANSRODNE ŽENE U
SPORTU**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA FILOZOFIJU I
KULTUROLOGIJU

LARA LENARTIĆ

TRANSRODNE ŽENE U SPORTU

ZAVRŠNI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Matija Mato Škerbić

Zagreb, 2022.

SAŽETAK

U biološkom smislu, ljudski rod se dijeli na dva spola: *muški* i *ženski* i roda: *muškarac* i *žena* te se istima kroz povijest pripisivala određena društvena uloga i značenje. Unatoč binarnoj podjeli spola i roda postoje osobe kojim rodni identitet nije kongruentan sa spolom dodijeljenim pri rođenju. U 21. stoljeću u fokus javnosti i znanosti došle su transrodne osobe osobito transrodne žene sportašice, pogotovo nakon njihovog pojavljivanja i sudjelovanja na Olimpijskim igrama u Tokiju 2021. godine. Ovaj rad razmatra jezične, etičke, pravne i biološke aspekte sudjelovanja i natjecanja transrodnih žena u istim sportskim kategorijama kao i biološke žene.

SUMMARY

In biological terms, mankind is divided into two sexes: male and female and gender: man and woman, and a certain social role and meaning have been attributed to them throughout history. Despite the binary division of sex and gender, there are persons for whom gender identity is not congruent with the sex assigned at birth. In the 21st century, transgender people, especially transgender women athletes, came into the eye of public and science, especially after their appearance and participation in the 2021 Tokyo Olympics. This paper looks at the linguistic, ethical, legal, and biological aspects of transgender women's participation and competition in the same sports categories as biological women.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. TRANRODNOST, KONCEPTUALNO INŽENJERSTVO, FEMINIZAM I TRANS IDENTITET.....	3
2.1. Osnovni pojmovi.....	3
2.2. Konceptualno inženjerstvo	5
2.3. Prirodne i društvene klase žena	6
2.4. Seksualni dimorfizam	6
3. (SAMO)DEFINIRANJE TRANSRODNIH OSOBA.....	8
3.1. Rodna disforija.....	8
3.2. Zamjenice transrodnih osoba	9
3.3. Promjena spola promjenom roda	11
4. TRANSRODNE ŽENE KAO SPORTAŠICE	14
4.1. Fizičke razlike.....	16
4.2. Fizičke prednosti.....	17
5. NATJECATI SE ILI NE NATJECATI SE? ŠTO JE BOLJE ZA TRANSRODNE ŽENE?	19
6. ZAKLJUČAK	23
LITERATURA	25

1. UVOD

„*Ja sam žena!*“ – rečenica je koju će svaka curica, djevojka i žena izgovoriti u nekom trenutku svog života. Njome ženska osoba ili osoba koja se tako identificira želi potvrditi ili (pokušati) dokazati da je žena. Međutim, da bi mogli dokazati ili potvrditi da je osoba koja se smatra ženskom osobom žena, postaviti će se jedan dio pitanja: *Što znači biti žena? Koje su karakteristike žene? Što ženu čini ženom? Smatraju li se transrodne žene ženama?* Na ova pitanja u ovome radu probat ćemo odgovoriti, ali u interesu istraživanja transrodnih žena koje žele sudjelovati u ženskoj kategoriji u sportskim natjecanjima. Cilj nam je dati odgovore na ova pitanja jer oni će nam pomoći da odredimo mogu li transrodne žene s obzirom da se definiraju kao žene biti u istim kategorijama s drugim ženama koje su rođene kao žene, odnosno, od samog rođenja definirane i priznate kao žene.

Sport je oduvijek bio glavna zanimacija ljudima, pogotovo sportska natjecanja. Ona mogu biti *unutar* države – državna natjecanja i *izvan* države – međunarodna natjecanja. Najpoznatija međunarodna natjecanja su: *Olimpijske igre* (ljetne i zimske), *Paraolimpijske*, *svjetska* i *europska natjecanja*.

Pojava transrodnih žena u svijetu sporta privukla je veliku pažnju javnosti početkom 21. stoljeća te su se u tu sve aktualniju temu uključili mnogi liječnici, filozofi, psiholozi, sociolozi, ali i političari. Svi oni žele dati odgovor na pitanje: *Mogu li se transrodne žene natjecati u istoj kategoriji s drugim ženama?* Odgovori na ovo pitanje su različiti. Neki će reći da mogu, jer su po izgledu, karakteristikama i samom njihovom izjašnjavanju žene, dok će drugi reći da bez obzira na izgled, karakteristike i izjašnjavanje, nemaju pravo natjecati se u istoj kategoriji. Razlog zašto se ne bi mogle natjecati u istoj kategoriji su prednosti koje transrodne žene imaju nad drugim ženama. Taj koncept će biti objašnjen kasnije u radu, ali smatra se da fizičke karakteristike koje su imale kao muškarci, iste imaju i dalje bez obzira što su medicinskim zahvatima i liječenjima 'smanjile' i/ili 'otklonile' muške fizičke karakteristike.

Veliku pozornost privukle su Olimpijske igre koje su se održale u Japanu 2021. godine. Najviše pozornosti usmjereno je na Novozelandsku Laurel Hubbard koja se kao transrodna žena natjecala u sportu dizanje utega, iako je bila eliminirana nakon tri neuspjela pokušaja u

trzanju. No, bez obzira na neuspjeh koji je doživjela, pažnju je privuklo odobrenje da se transrodne žene natječu u istoj kategoriji kao i 'normalne' žene. Od tada se sve više počelo propitkivati i rješavati pitanja vezana za transrodne žene u sportu. Drugo pitanje koje se postavilo i koje se iz dana u dan pokušava riješiti glasi: *Treba ju li transrodne žene imati svoju kategoriju?* Pitanje je to koje je potaknulo mnogo rasprava i koje se pokušava na najbolji način riješiti bez da se diskriminira ijedna strana.

Problem transrodnosti u sportu u ovome će se radu promatrati iz perspektive filozofije sporta i njezine podgrane bioetike sporta (Škerbić 2019, 2020), koja je posljednjih godina postala najpropulzivnije područje, posebice u području problematiziranja 'roda i spola' (tzv. *gender issues*). (Škerbić, 2021:238) Pritom, u radu ću se ponajviše oslanjati na tekstove i stavove Miroslava Imbriševića, kao jednog od vodećih autora u pitanjima transrodnih sportašica u ženskim kategorijama.

Ključne riječi: transrodne žene, diskriminacija, kategorije, natjecanja, spol, sport, rod, rodna disforija

2. TRANRODNOST, KONCEPTUALNO INŽENJERSTVO, FEMINIZAM I TRANS IDENTITET

2.1. Osnovni pojmovi

Radi što veće razumljivosti pojmova korištenih u radu, definirat ćemo određene osnovne pojmove uz pomoć Europskog instituta za ravnopravnost spolova (EIGE)¹ i Pojmovnika rodne terminologije prema standardima Europske unije.

Spolom se smatraju biološke značajke koje obilježavaju ljudska bića kao žene i muškarce. U društvenim se znanostima spol definira kao društvena i zakonska klasifikacija bioloških značajki koje osobe dijele na samo dvije kategorije, na muški i ženski spol. Spol na osnovi genitalija i reproduktivnih funkcija tako predstavlja znanje o tijelu te je također podložan interpretacijama i kulturalno uvjetovan.

Spol dodijeljen pri rođenju je obično klasifikacija muškog i ženskog nakon genitalnog morfološkog pregleda pri rođenju. (Giordano, 2019:4)

Rod je društvena osobina i mogućnost koja se povezuje s osobom, ovisno o tome je li ona žensko ili muško, i s vezama između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka, kao i s vezama među ženama i onima među muškarcima. Ove osobine, mogućnosti i veze društveno su konstruirane i naučene u procesu socijalizacije. Ovisne su o kontekstu i vremenu te su promjenjive. Rod određuje što je očekivano, dopušteno i cijenjeno kod žene ili kod muškarca u određenom kontekstu. U većini društava postoje razlike između žena i muškaraca u odgovornostima koje su im dodijeljene, aktivnostima koje poduzimaju, pristupu i kontroli nad sredstvima, kao i u mogućnostima za donošenje odluka. Rod je dio šireg društvenog i kulturološkog konteksta. Ostale važne kriterije za društvenu i kulturnu analizu čine *klasa*, *rasa*, *razina siromaštva*, *etnička skupina* i *dob*. Pretpostavke i očekivanja temeljena na rodu većinom smještaju žene u nepovoljniji položaj u pogledu slobodnog uživanja prava, kao što su sloboda djelovanja i priznavanja osobe kao autonomne i u potpunosti sposobne odrasle osobe, potpuno sudjelovanje u ekonomskom, društvenom i političkom razvoju, donošenje

¹ Autonomno je tijelo Europske unije, osnovano radi doprinosa i jačanja promicanja rodne ravnopravnosti, uključujući rodno osviještenu politiku u svim politikama EU-a i nacionalnim politikama koje iz toga proizlaze, te borbu protiv diskriminacije na temelju spola, kao i za podizanje svijesti građana EU-a o rodnoj ravnopravnosti. (EIGE, 2016.)

odluka koje se odnose na vlastite okolnosti i situacije. Rod je također važan pojam u kontekstu rodnog identiteta. (EIGE, 2016.)

Rodni identitet je unutarnji i individualni vlastiti osjećaj svake osobe o svom rodu, koji može i ne mora odgovarati spolu dodijeljenom pri rođenju, uključujući i osobni doživljaj vlastitog tijela (koji, ako je slobodno izabran, može obuhvaćati promjenu tjelesne pojave ili funkcije medicinskim, kirurškim ili drugim putem) i drugačije izražavanje roda, uključujući odijevanje, govor i manire. (EIGE, 2016.)

Rodna disforija označava različite nevolje i neugodnosti povezane s neusklađenošću biološkog spola i rodnog identiteta. (Giordano, 2019:4)

Rod i razvoj je pristup usmjeren na društveno uspostavljene razlike i neravnopravne odnose između žena i muškaraca, koji naglašava potrebu za promjenom postojećih rodni uloga i odnosa uz priznavanje doprinosa žena i muškaraca tom razvoju. (EIGE, 2016.)

Transrodne osobe su one osobe kojima se rodni identitet razlikuje od onoga pripisanog pri rođenju, te ga žele prikazati na drugačiji način. Koncept obuhvaća osobe koje smatraju da moraju, žele ili odabiru sebe prikazati drugačije od očekivane rodne uloge koja im je pripisana rođenjem, bilo odijevanjem, modnim dodatcima, kozmetikom ili promjenom tijela. Između ostalog obuhvaća transrodne osobe koje su između žena i muškaraca, transseksualce, transvestite i osobe koje se oblače u drugi spol (eng. *cross-dressing*). (EIGE, 2016.)

Transseksualne osobe su one osobe kojima je neki drugi rod prirodniji od onoga pripisanoga rođenjem te imaju potrebu fizički promijeniti svoje tijelo kako bi izrazili taj osjećaj, primjerice, podvrgavanjem hormonskom liječenju ili kirurškom zahvatu. (EIGE, 2016.)

Rodno nesukladne osobe su osobe čija je vanjska ekspresija biološkog spola 'nesukladna' s društvenim i kulturnim očekivanjima. (Škerbić, 2021: 239) ICD-11² usvojio je ovaj pojam, zamjenjujući 'poremećaj rodnog identiteta' (GID) koji se koristio u prethodnoj verziji ICD-a. (Giordano, 2019:4)

² Međunarodna klasifikacija bolesti (eng. *International Classification of Diseases – ICD*) omogućuje sustavno bilježenje, analizu, tumačenje i usporedbu podataka o smrtnosti i morbiditetu prikupljenih u različitim zemljama ili regijama i u različito vrijeme; osigurava semantičku interoperabilnost i ponovnu upotrebljivost zabilježenih podataka za različite slučajeve uporabe koji nadilaze puke zdravstvene statistike, uključujući potporu odlučivanju, raspodjelu resursa, nadoknadu troškova, smjernice i još mnogo toga.

Nebinarna osoba je ona osoba koja se ne identificira isključivo kao muškarac ili žena.

Rodna fluidnost je osoba čiji se rodni identitet s vremenom razlikuje.

A-spol je osoba koja se ne identificira ni kao muško ni kao žensko.

Cisrodna osoba je osoba čiji je rodni identitet i izražavanje u skladu sa spolom dodijeljenim pri rođenju.

Rodno raznolika djeca su djeca koja nisu u skladu sa socijalnim i kulturnim očekivanjima za muškarce i žene. (Giordano, 2019:4; usp. Škerbić, 2021:239-240)

2.2. Konceptualno inženjerstvo

Nova grana filozofije koja se bavi poboljšanjem našeg jezika, čineći pojmove preciznijima ili imenovanjem nečega do sada neimenovanog naziva se *konceptualno inženjerstvo*. Inženjeri osim što žele učiniti riječi 'preciznijim', žele učiniti riječi i 'boljima'. Taj princip se naziva 'konceptualna etika'. Cilj nije samo ono što riječi znače, nego i što bi riječi *trebale* značiti. (Imbrišević, 2021:52)

Konceptualno inženjerstvo pripisuje se često feminističkim filozofima. Središnja tema feminističke filozofije je *žena*. Tema se odnosi na odraslu ženu, ali bi neke feministkinje htjele da unutar teme budu uključene i transrodne žene jer smatraju da spadaju pod pojam 'žena'. Ovo mišljenje je široko prihvaćeno u akademskom feminizmu. Ako odlučite ne prihvatiti ovo gledište, smatrat će vas 'transfobnim'. (Imbrišević, 2021:53)

Svrstati transrodne žene pod pojam 'žene' ne čini pojam preciznijim, niti se dobiva novi fenomen. Imamo žene i muškarce koji nisu zadovoljni svojim biološkim izgledom te su ga odlučili promijeniti. Nazivali smo ih 'transseksualci' ili 'trans ljudi' ('transrodne žene' ili 'transrodni muškarci'). Feminističkim filozofima konceptualno inženjerstvo ima moralni/politički cilj te zahtjeva smanjenje isključivanja trans osoba iz društva. Smatra se da je ovo vrijedan cilj, ali s promjenom značenja riječi ga je teško postići. Objedinjavanjem pojma 'transrodne žene' pod kategoriju 'žena', ovi filozofi žele dokazati da ne postoji razlika između žena, jer sve su to žene bez obzira na njihove karakteristike; mlade žene, starije žene, visoke žene, niske žene, sretne žene, neudate žene, transrodne žene i slično. Svrha je transformirati stvarnost, promijeniti način na koji se gleda svijet. (Imbrišević, 2021:53)

Nadalje, postoje tri načina kako se može (re)definirati pojam 'žena':

1. činiti to iz „ogrebotina“ (npr. seksualno uznemiravanje, manipuliranje)
2. činiti promjenom postojećeg pojma 'žena' (širenjem, ograničenjem, pojašnjenjem, itd.)
3. mijenjati dijelove postojećeg pojma (primjer je izraz 'spol dodijeljen pri rođenju', pojam 'dodijeljen' implicira na proizvoljnost procesa i/ili da novorođenčad dolazi u potpunosti s oblikovanim rodnim identitetom, koji u početku nije bio ispravno prepoznat)

Ali sve to dovodi u zabludu. Spol nije 'dodijeljen', nego se promatra i registrira pri rođenju od strane medicinski kvalificiranih ljudi, na temelju bioloških karakteristika i to je prilično pouzdan proces. (Imbrišević, 2021:58)

2.3. Prirodne i društvene klase žena

Postoje dvije klase žena:

1. prirodne
2. društvene

Prirodne su one koje se od rođenja smatraju ženskom osobom (biologija). Pod društvenu klasu spadaju one žene koje se same tako deklariraju u i prema društvu. Odnosi se na ljude koji imaju rodni identitet koji se može suprotstavljati njihovom spolu. Tako će se na primjer muškarci koje žele postati žena ili vjeruju da su žena odlučiti na modifikaciju tijela kojom žele izraziti svoju rodnu prezentaciju i identitet. (Imbrišević, 2021:53)

Nadalje, prirodni izraz 'žena' odnosi se na materijalnu stvarnost (spol), dok se društveni izraz odnosi na psihološku stvarnost (moguće je prikazivati se ili identificirati u društvu kao žena, iako fizički ne izgledate kao ona). (Imbrišević, 2021:54)

2.4. Seksualni dimorfizam

U prirodi ljudi i životinje dolaze u dva 'oblika' (grč. *morphe*): muški i ženski. Ovo je činjenica prirode i konstantna je bez obzira u kojem društvu živimo. Ovaj oblik naziva se *seksualni dimorfizam*. (Imbrišević, 2021:55)

Sloganom „*transrodne žene su žene*“ izjednačava se društvena vrsta s prirodnom vrstom, što se smatra pogreškom kategorije. (Imbrišević, 2021:55)

Postavlja se pitanje: *Ako se izraz 'žena' u gornjem sloganu odnosi isključivo na društvenu ulogu koju žene stereotipno igraju, a onda bi to bilo izražavanje nešto trivijalno: transžene igraju ili pokušavaju igrati istu – stereotipnu – društvenu ulogu kao i mnoge žene. Pretvara li ih to u žene?* (Imbrišević, 2021:55)

Trans aktivisti i trans organizacije u feminističkoj filozofiji neće priznati da postoji takva jasna opreka između muškog i ženskog tipa. Za trans aktiviste i trans organizacije bilo bi za njihove političke svrhe bolje kada bi ljudi vjerovali da je 'spol spektar' ili da je 'spol društveno konstruiran'. (Imbrišević, 2021:55)

Objašnjenje je sljedeće: biološki spol nije jasan kriterij za odlučivanje tko je žena, jer postoje interseksualni ljudi koji ne pripadaju niti muškom niti ženskom spolu, nego su binarni. Interseksualnost³ označava biološku nedefiniranost spola kao izričito muškog ili ženskog, odnosno definiranost spola kao nečega što je između muškog i ženskog. (Borić, 2007:32) Prema tom poimanju, trans aktivisti zaključuju da transrodne žene pripadaju 'klasi' žena. Međutim, ovakvo zaključivanje se smatra pogrešnim. Smatra se da trans aktivisti koriste interseksualne ljude u svoje propagandne svrhe. Trans aktivisti tvrde da je interseksualnost učestalo stanje, a to su nekritički ovjekovječile mnoge organizacije i mediji. Postojanje interseksualnih osoba ne dokazuje da netko može biti žena, a da nije ženskog spola. Isto tako ne dokazuje da postoji treći spol (ili mnogo više spolova); biti trans bi tada bio neki drugi (četvrti?) spol koji je izvan binarnog. (Imbrišević, 2021:56)

³ Interseksualnost (poznat kao 'Poremećaji spolnog razvoja' ili DSD, u medicinskoj terminologiji) je generički izraz koji se koristi za opisivanje različitih stanja prisutnih u seksualnim karakteristikama (kao što su kromosomi, gonade ili genitalije) koji sprječavaju pojedince da budu jasno identificirani kao "muški" ili "ženski" u skladu s tipičnim definicijama. Dok ljudi s DSD su povijesno preraspodijeljeni spol od strane liječnika, ključnih asocijacija i mnogi istraživači su u novije vrijeme podržali pravo na samoodređenje, pa čak i neodređenost. Ovaj položaj dovodi u pitanje ulogu liječnika, kao i norme na kojima se temelje medicinske odluke. (Montañola S i Olivesi A., 2016.)

3. (SAMO)DEFINIRANJE TRANSRODNIH OSOBA

Pitanjima vezano uz teorijsko jezično definiranje i društveno poistovjećivanje (transrodnih) osoba s pojedinim rodnom ili spolom, dolazimo do sljedeće teme – (samo)definiranja transrodnih osoba vezano uz vlastiti rod.

Za početak, dat ćemo jednostavan primjer: imamo ljude (bez obzira na spol i dob) koji će (svatko za sebe) reći „*Ja se identificiram kao X*“. Govoreći ne misle „*Osjećam se blisko ovoj skupini ili ne pripadam toj skupini*“, zapravo misle da su članovi neke određene skupine (bilo muške, ženske ili neke druge). Zbog toga bi *ako sam X i identificiram se kao X* trebali biti jednaki. Dogodio se pomak prema politici identiteta. Nije dovoljno da biste *bili nešto ili netko*, također se morate *identificirati kao ovo, ono ili drugo*. (Imbrišević, 2021:45)

3.1. Rodna disforija

Rodna disforija je stres izazvan neskladom između rodnog identiteta/rodnog izražavanja i spola pri rođenju, odnosno osjećaj zarobljenosti u tijelu pogrešnog spola. Uključuje i želju za promjenom spola i životom kao osoba suprotnog spola uz prihvatanje od strane okoline. Smatra se da pojam 'rodna disforija' dovodi u zabludu te bi umjesto toga trebalo koristiti drukčiji naziv – 'spolna disforija', jer se ipak odnosi na spol (eng. sex). (Klarić, 2019:1)

Bitno je napomenuti da je osjećaj rodne disforije prisutan kod svih osoba s poremećajem rodnog identiteta, dok samo neke transrodne osobe imaju taj osjećaj. Sam naziv „poremećaj rodnog identiteta“ označava veću skupinu poremećaja čije se razlike očituju u intenzitetu rodne disforije. Kod nekih ljudi rodna disforija blago je izražena i oni se najčešće ne odlučuju za proces tranzicije spola, dok je kod drugih rodna disforija toliko intenzivna da narušava kvalitetu života i motivira osobu da promjeni spol. Promjena spola može ostvariti potpuno ili djelomično, odnosno svim ili samo nekim od raspoloživih terapijskih postupaka (socijalnih, hormonalnih, kirurških i pravnih). (Klarić, 2019:1)

Rodna disforija može se liječiti i otkloniti na više načina, no hoće li osoba koja je u potpunosti promijenila svoj spol i rod kako bi se mogla definirati onako kako je to htjela, uz to biti prihvaćena od strane društva kao takva? „*Identificiram se kao...?*“ Je li njihov rodni identitet uvjet članstva u pojedinoj grupi? Prema Imbriševiću (Imbrišević, 2021:47), mnoge osobe će poreći da rodni identitet postoji, ali čak i da postoji, razlikujemo dva uvjeta:

1. članstva za standardne/tradicionalne žene i muškarce
2. članstva za nove (rodni identitet) transrodne žene i transrodne muškarce

Može se postaviti pitanje zašto je to tako? Ako su transrodne žene – žene, a transrodni muškarci – muškarci, onda bi uvjeti članstva trebali biti isti. Miroslav Imbrišević⁴ kazao je: „*Ako razmislimo o ovome, tvrdnja o rodnom identitetu svodi se na ovo: „Osjećam snažan afinitet prema suprotnom spolu i želio bih pripadati ovoj skupini.“ To je zapravo ono što znači rodna disforija. Dakle, vratili smo se izvornom značenju 'identificirati se kao Y', a ideja da bi rodni identitet mogao biti dovoljan uvjet članstva u klasi 'žena' (ili 'muškarac') se raspada.*“ (Imbrišević, 2021:49).

3.2. Zamjenice transrodnih osoba

Nastavno na temu definiranja roda i transrodnih osoba, veže se i tema jezičnog izražavanja o pojedinom rodu, odnosno korištenja zamjenica prilikom obraćanja transrodnim osobama. Sve učestalije transrodne osobe izjašnjavaju se da žele da ih se oslovljava vezano uz njihov rod putem nebinarnih zamjenica koje su ustaljene za govor o netransrodnim muškarcima i ženama. Vezano uz to, postavlja se sljedeće pitanje; *možemo li posjedovati ili sami odabrati zamjenicu kojom želimo da nam se drugi obraćaju?* (Imbrišević, 2021:15)

Ako pitate članove transseksualne i transrodne zajednice njihov odgovor će biti da možemo. Kada ih upitate koje su njihove zamjenice, odgovorit će vam da su ona/njen ili on/njegov, ali jednako tako biti će onih koji će vam dati drugačije odgovore poput oni/njima. Po odgovorima osoba iz trans zajednice na ovo pitanje možemo zaključiti da je moguće posjedovati zamjenicu, no, ako postavimo suprotno pitanje: *može li itko zamijeniti jezično ustaljene zamjenice novima i očekivati da će ih drugi prihvatiti i koristiti?* Uz to, postavlja se dodatno pitanje; *jesu li nebinarne zamjenice koristan dodatak našem jeziku?* Kako bismo dali odgovore na ova dva pitanja, moramo krenuti od početka. (Imbrišević, 2021:15)

Prvo moramo definirati što su uopće zamjenice. *Zamjenice* su promjenjiva vrsta riječi koje zamjenjuje drugu riječ, najčešće *imenicu*. Za primjer možemo uzeti imenicu *otac*, njegova zamjenica bi bila *on*. Kada se opetovano referiramo na pojam otac u govoru i tekstu,

⁴ Politički je i pravni filozof koji predaje filozofiju na *Pučkom otvorenom učilištu* u Velikoj Britaniji.

lakše i kraće je za tu imenicu reći *on* se probudio, *on* je doručkovao i sl. Ove zamjenice se nazivaju *osobnim zamjenicama*. Doduše, osobne zamjenice ne pripadaju nikome, jer jedino što u jeziku „pripada“ nama su naša imena, ali čak ni imena ne pripadaju nama, jer ih dijelimo s drugim osobama, osim ako nemamo neko jedinstveno ime koje nitko na svijetu ne posjeduje, tada bi mogli reći da posjedujemo to ime. (Imbrišević, 2021:16)

Druga vrsta zamjenica su *posesivne zamjenice*. Izražavaju odnos posjedovanja ili bliskosti s imenicom, koja je obično osoba ili predmet (moja torba, njegov auto, njezin muž i sl.). Posesivne zamjenice se nekada preklapaju s osobnim, primjer toga može biti da *ona* može biti korištena na dva načina: 1. „Vidjela sam *je* jučer“ (osobna zamjenica) i 2. „Ovo je *njezina* knjiga“ (posesivna zamjenica). Posesivne zamjenice unatoč njihovom imenu ne pripadaju govorniku. One su dio prirodnog jezika i svatko ih može koristiti, ali ne mogu biti posjedovane. (Imbrišević, 2021:16)

Treća vrsta zamjenica nazivaju se *refleksivne zamjenice*. Odnose se na sve što subjekt radi sebi; „Tuširao sam *se*“. Kad god nešto radimo *za sebe*, tad koristimo refleksivne zamjenice. (Imbrišević, 2021:16)

Gore navednim zaključujemo da zamjenice olakšavaju svakodnevnu komunikaciju. Međutim, korištenje zamjenica ne znači da one pripadaju samo nama, te da se njima nitko drugi ne može služiti, jednostavno nitko ne može 'posjedovati' zamjenice. (Imbrišević, 2021:16)

Dolazimo do drugog pitanja; *može li itko zamijeniti trenutne zamjenice novima i očekivati da će ih drugi prihvatiti i koristiti?* Te *jesu li nebinarne zamjenice koristan dodatak našem jeziku pogotovo u svakodnevnoj govornoj upotrebi?* Odgovor na ova dva pitanja je vrlo jednostavan – ne. Zamislite to ovako, profesor ulazi u učionicu u kojoj je 30 učenika. Svaki učenik je odlučio imati neku svoju zamjenicu kojom ga se proziva i oslovljava. Svaka od tih zamjenica je jedinstvena i ne ponavlja se, time imamo 30 novih zamjenica koje profesor mora naučiti uz one jezično uobičajene. (Imbrišević, 2021:18)

Navedeno nije praktično provedivo, te nije za očekivati da bi se takvo jezično izražavanje ustalilo koliko god kao društvo težimo rodnoj ravnopravnosti i jednakosti i uvažavanju načina na koji se osobe same definiraju vezano uz vlastiti rod.

Kod korištenja osobnih zamjenica, ukoliko osobe ne žele biti oslovljene kao *ona* ili *on*, jezično rješenje već postoji, te bi u tom slučaju za takvu osobu ako je ona s tim suglasna trebalo koristiti zamjenicu koja je neutralna – *ono*. Jezik je nešto što svi dijelimo te sve jezične promjene trebaju biti prihvatljive svima, a ne jednostrani zahtjevi određenog pojedinca. (Imbrišević, 2021:19) Radi toga nema potrebe za pronalaženjem novih zamjenica koje će nas zavarati, već koristiti dane zamjenice koje se koriste u svim svjetskim jezicima u kojima je u pravilu rod definiran troznačno kao muško, žensko ili neutralno, te bi korištenjem uobičajenih zamjenica bila olakšana i međusobna komunikacija.

3.3. Promjena spola promjenom roda

Jedno od pitanja na koje u nastavku moramo potražiti odgovor je mogu li se transrodne žene smatrati ženama na isti način na koji biološki rođene žene smatramo ženama. Germaine Geer⁵ bavila se intenzivno pitanjem „Što je žena?“, a 2015. godine izjavila je da „transrodne žene nisu žene“. U analogiji s tim stavom, Chimamanda Ngozi Adichie⁶ je 2017. godine izjavila „trans žena je trans žena“. Rasprave i kontroverze o tome tko pripada u kategoriju 'žena' ne potječu samo od trans aktivista i feminističkih teoretičara. I jedan zakon također mora preuzeti dio krivice. Pokazuje to primjer iz 2004. godine kada je vlada Ujedinjenog Kraljevstva Velike Britanije i Sjeverne Irske (UK) usvojila novu legislativu te uvela *Zakon o priznavanju spola* (eng. *Gender Recognition Act – GRA*) kako bi se pomoglo osobama koje boluju od rodne disforije. Zakon je omogućio ljudima da promjene svoj spol pravno i na taj način dobiju *potvrdu o priznavanju spola* (eng. *Gender Recognition Certificate – GRC*). (Imbrišević, 2021:21)

Međutim, *Zakon o priznavanju spola* oslanja se na pravnu fikciju: *Ako se osobi izdaje potpuna potvrda o priznavanju spola, spol osobe postaje za sve svrhe stečeni spol (tako da, ako je stečeni rod muški rod, spol osobe postaje spol muškarca i ako se radi o ženskom rodu, spol osobe postaje spol žene)*. (Imbrišević, 2021:22) Pravna fikcija je u tom smislu da zakon dopušta da biološki muškarac može biti zakonski priznat kao žena, te da taj zakon dopušta

⁵ Germaine Greer je australska spisateljica i javna intelektualka koja je dosegla međunarodni utjecaj svojom knjigom objavljenom 1970. godine, *Ženski eunuh*. (Middleton K. i Shah Idil A., 2018.)

⁶ Chimamanda Ngozi Adichie je nigerijska spisateljica (Ngozi Adichie C., 2021.)

da promjeni muški spol na rodnom listu (ali i drugim dokumentima) u ženski. Međutim navedeni zakon se ne bavi konceptualnim inženjerstvom. Iz zakonskog aspekta ne mijenja se značenje riječi, nego samo pravni status osobe. Zakon ne može promijeniti muškarca u ženu, ali će za potrebe zakona tretirati muškarca kao ženu. Ljudima zna biti šokantno kada saznaju da se zakon ponekada oslanja ne na istinu – pravne fikcije (izmišljotine) – kako bi promicao pravdu. To se izražava u zakonskoj maksimi: *pravna fikcija ne šteti nikome*. U praksi to označava da zakon (ili sud) dopušta davanje izjava koje su lažne i svi uključeni to znaju. (Imbrišević, 2021:20)

Zakon se putem pravnih fikcija prilagođava na nove društvene promjene ili situacije koje će dovesti do pritiska da se nove pojave uklope u već postojeći mehanizam, jer se pretpostavlja da će to rezultirati nekom društvenom koristi i da će se složiti sa svrhom zakona. Ovo nam prikazuje da imamo određena preklapanja u svrsi između pravne fikcije i konceptualnog inženjerstva za moralne/političke promjene. No, postoji velika razlika. Zakon omogućuje liječenje i tretiranje biološkog muškarca *kao* da su žene ili pripadnici ženskoga spola, ali konceptualni križari žele utjecati na naše razmišljanje i način na koji gledamo svijet. Žele da vjerujemo kako je transrodna žena *žena*, na isti način kako je i visoka žena *žena*. (Imbrišević, 2021:22)

U gore navedenom citatu postoji mala konfuzija vezano uz definiranje pojmova. Najčešće riječi 'muško' i 'žensko' koristimo za spol (biologija), dok se riječi 'muškarac' i 'žena' odnosi na rodnu ulogu (društvena odrednica). Pod pojmom 'stečeni spol' zakonodavci misle na rodnu ulogu 'muškarca' ili 'žene' (koja je učestalo povezana s 'muškim' ili 'ženskim' spolom). Prije nego li se podnese zahtjev za GRC, mora se ispuniti jedan od uvjeta za stjecanja GRC. Uvjet je da je osoba dvije godine živjela 'u stečenom spolu', što znači da zakonodavci očekuju da je osoba usvojila još jedan rodni uvjet i da je promijenila svoje ime koje se slaže sa spolom. (Imbrišević, 2021:22)

Ako je netko rođen kao muško, ima muške spolne organe i registriran je kao muško, ima pravo podnijeti zahtjev za novi rodni list (nakon što dobije GRC) u kojem će se navoditi da je njegov spol 'ženski' (vrijedi obrnuto za osobe koje žele biti priznati kao muškarci). Ovo je pravna fikcija. Zakon transrodne žene za sve namjere i svrhe tretira 'kao da' pripadaju ženskom spolu, a ne da 'su pripadnice' ženskoga spola. Transrodnim osobama nije se

promijenio spol utvrđen pri rođenju, niti je on pogrešno dodijeljen. Primalja utvrđuje djetetov spol, a ne rodni identitet. Potonji ionako ne bi bio formiran u vrijeme rođenja, u slučaju da je bio urođen kao što neki tvrde, ne bi se mogao otkriti kod novorođenčadi. Zašto se onda stvara pravna fikcija? Povezujemo određeni spol (ženski) s određenim rodom (žena). Zakon koji je UK donio zapravo je dopustio promjenu roda (žene/muškarca), ali je inzistirao da se spol određen pri rođenja (ženski/muški) ne može promijeniti. (Imbrišević, 2021:22)

Zakon omogućuje transrodnim osobama da promjene svoj spol zapravo u društvenom smislu kako bi bili prepoznati i tretirani kao žena (odnosno muškarac) od strane društva. No, zakon ne može promijeniti biološke činjenice osobe bez obzira koje operacije transrodna osoba napravila. Navedeno samo produljuje bol ljudi koji pate od rodne disforije (ili bolje rečeno tjelesne disforije vezano uz spol) i ograničava transrodne osobe. (Imbrišević, 2021:24)

Neki teoretičari tvrde da nije samo rodna uloga društveni konstrukt, nego i biološki spol. Na temelju toga neke će transrodne žene reći da su doslovno (biološke) žene. Međutim takvo gledište dovodi do besmislene postavke prema kojoj se okreću uloge te ispada da nečiji rodni identitet određuje nečiji spol, zato što spol i rod izgledaju kao ista stvar, iako je spol (biološki) različit od roda (društvene uloge). S te strane dobro je da Zakon u UK i dalje čini razliku između žena (rođenih žena) i transrodnih žena (rođenih kao muškarci) iako svojim djelovanjem priznaje legalnu fikciju sadržanu u GRA-u iz 2004. godine. Transrodna žena s GRC-om stječe sličan (ali ne identičan) skup zakonskih prava i dužnosti kao žena. (Imbrišević, 2021:23)

Kao primjer za to može se navesti da transrodne žene ne mogu učiniti pobačaj, jer ne mogu roditi. Jednako tako prava transrodnih žena ograničena su *Zakonom o jednakosti Ujedinjene Kraljevine* iz 2010. godine. Trenutačna 'klauzula o izuzeću' u *Zakonu o jednakosti* ograničava zaštitu prava na temelju spola samo rođenim ženama. Prikazuje se da diskriminacija može biti zakonita kada ima legalan cilj, u ovom slučaju zaštititi nekoga na temelju njihova spola. Primjerice, zakonito bi bilo isključiti transrodne žene iz grupnog savjetovanja za žene žrtve seksualnog napada (*Zakona o jednakosti*, 2010:157) od strane muškaraca. To potvrđuje da tvorci zakona priznaju (implicitno) da se GRA oslanja na pravnu fikciju. Da su transrodne žene doslovno (biološke) žene, i da nema razlike između rođenih i

transrodnih žena, onda 'klauzula o izuzeću' ne bi imala nikakvog smisla. (Imbrišević, 2021:23)

Ovakvo izuzeće vrijedi i za sportove u kojima se nalaze muške i ženske kategorije. Transrodne osobe mogu biti isključene iz natjecanja nakon promjene spola, kako bi se osiguralo 'pošteno' natjecanje ili kako bi se zajamčila 'sigurnost' konkurenata. Ovakva pravila priznaju pravne fikcije stvorene u GRA-u. To ne ukazuje da su sve transrodne žene muškarci, nego na činjenicu da su te osobe društveno i/ili medicinski promijenile svoj rod, ali ne i spol koje su imale od rođenja. (Imbrišević, 2021:23)

Određeni trans aktivisti i organizacije u Velikoj Britaniji zahtijevaju uklanjanje 'klauzula o izuzeću' iz *Zakona o jednakosti*. Međutim, ako bi se to dogodilo, to bi pretvorilo fikciju u stvarnost. Tada bi sve seksualne zaštite i 'prostori samo za žene' morali biti otvoreni i za transrodne žene. Transrodne žene sportaši mogle bi se natjecati u ženskoj kategoriji, ženski zatvori bi morali primiti sve transrodne žene zatvorenike i tome slično.

S druge strane imamo aktiviste i organizacije koje će zahtijevati da transrodne žene (i transrodni muškarci) imaju kategoriju za sebe (treću kategoriju). Takva odredba također bi potencijalno dovela transrodne osobe u nepovoljan položaj i sukob. (Imbrišević, 2021:24)

Zadržavanje izuzeća temeljenih na spolu predviđenih *Zakonom o jednakosti* važno je jer nas podsjeća da se GRA iz 2004. godine oslanja na pravnu fikciju. Možete promijeniti rod, ali ne možete promijeniti svoj biološki spol. (Imbrišević, 2021:24)

4. TRANSRODNE ŽENE KAO SPORTAŠICE

Definiranjem 'tehničkih' karakteristika, dolazimo do onog glavnog; da li se onda transrodne žene (ako se smatraju ženama) mogu natjecati u istoj kategoriji kao i žene? Bivša olimpijska plivačica Sharron Davies izjavila je da transrodni sportaši koji se natječu u ženskoj kategoriji imaju veću prednost jer su rođeni kao muškarci. Određeni ljudi su rekli da je ovakav komentar transfobičan. Ali trebalo bi uzeti detaljnije razmotriti *imaju li transrodne sportašice nepoštenu prednost kada se natječu u ženskim kategorijama s obzirom na urođene fizičke karakteristike bez obzira na promjenu spola?*

Prema pravilima *Međunarodnog olimpijskog odbora*⁷ ženski i muški transrodni sportaši mogu se slobodno natjecati bez ograničenja u muškoj i ženskoj kategoriji prema pravilima MOO-a. U tekstu ćemo se fokusirati samo na transrodne žene. Pravila i uvjeti koje transrodne žene moraju zadovoljiti određuju se prema razini testosterona. Na temelju toga se MOO i Međunarodna amaterska atletska federacija (eng. *World athletics* – IAAF)⁸. Zbog razine testosterona, transrodne žene su u prednosti, jer muškarci po prirodi imaju veću razinu testosterona od žena. (Imbrišević, 2021:22)

Profesorica fiziologije sa Sveučilišta u Otagu Alison Heather kritizirala je MOO jer je dopustio dizačici utega Laurel Hubbard da se natječe u ženskoj kategoriji. Razlog njezine kritike bio je taj što se Hubbard prije natjecala kao muškarac, čiji je prosjek razine testosterona 23-25 nmola/L, dok je kod žena 2,8 nmola/L. Muški prosjek je po tome (minimalno) tri puta veći od ženskog, što znači da se Hubbard i bilo koja druga transrodna žena, može natjecati s razinom testosterona koja je do tri puta veća od njihove konkurentice. Heather je napomenula da žena vjerojatno neće doseći razinu testosterona od 10 nmola/L (maksimalno dopuštene u skladu s pravilima MOO-a). Treba napomenuti da je IAAF 2018. godine smanjio dopušteni prosjek razine testosterona do 5 nmola/L. (Imbrišević, 2021:5)

Uz razinu testosterona, transrodne žene imaju prednosti u naslijeđenim elementima. S obzirom da su rođene u muškome tijelu, od početka su imale razvijenije organe (srce i pluća), veću gustoću kostiju i jače mišiće. John Brewer⁹ profesor primijenjene sportske znanosti na Sveučilištu St. Mary's izjavio je: „*Dakle, neizbježno, kada se bavite sportom visokih performansi, gdje je razlika između uspjeha i neuspjeha prilično mala, ta 'naslijeđena fiziologija' uz rast mišića koji testosteron stvara dat će, gotovo neizbježno, transrodnim sportašima/pojedincima fiziološku i doista prednost u performansama.*“ (Imbrišević, 2021:6)

⁷ Međunarodni olimpijski odbor čuvar je Olimpijskih igara i vođa Olimpijskog pokreta.

⁸ Dana 17. srpnja 1912. u Stockholmu u Švedskoj, nakon ceremonije zatvaranja Olimpijskih igara u Švedskoj prijestolnici, Osnovana je Međunarodna amaterska atletska federacija (IAAF) kao svjetsko upravljačko tijelo za sport atletike na atletici.

⁹ Profesor Brewer započeo je karijeru kao voditelj ljudskih performansi za Nogometni savez, gdje je bio dio tima za podršku Svjetskom prvenstvu u Italiji 1990. godine, prije nego što je 15 godina vodio vlastiti posao sportske znanosti i sportskih ozljeda u Nacionalnom sportskom centru Lilleshall.

4.1. Fizičke razlike

Prikazat ćemo studiju koji je provela Joanna Harper¹⁰ 2015. godine. Studija se bavi fizičkim razlikama između transrodnih sportašica i žena sportašica. Harper kao transrodna žena i trkačica proučavala je 8 (ne-elitnih) trkača na duge staze i otkrila je da je njihova izvedba prije hormona suzbijanja odgovarala manje-više njihovoj izvedbi nakon hormonske nadomjesne terapije (eng. *hormone replacement therapy* – HRT), koristeći dob (starost) kao mjeru. Za mnoge ispitanike postojale su velike praznine u natjecanju prije i nakon suzbijanja testosterona (najduže je 29 godina). To je zahtijevalo ocjenjivanje dobi (prema H. J. Grubb¹¹) kao metodu usporedbe izvedbe sportaša. Harper je 2015. godine napisala: „*Treba napomenuti da ti rezultati vrijede samo za trčanje na daljinu. Transrodne žene su u prosjeku više i veće od 46, XX žena (Gooren i Bunck, 2004., 425.-429.) i te razlike vjerojatno bi rezultirale prednostima performansi u događajima u kojima je visina i snaga su očiti prethodnici uspjeha – npr. u događajima poput bacanja kugle i skok u vis. Suprotno tome, transrodne žene vjerojatno će imati značajan nedostatak u sportovima kao što je gimnastika, gdje je veća veličina prepreka optimalnim performansama.*“ (Harper, 2015.) Zatim priznaje: „*Značajno je napomenuti da niti jedan od osam ispitanika nije bio istinski elitni trkač. Optimalna studija koristila bi trkače svjetske klase i rezultati bi se mogli upotrijebiti kako bi se opravdala prisutnost transrodnih žena u događajima kao što su Olimpijske igre.*“ (Harper, 2015.) Na kraju zaključuje: „*Kao takva, studija ne može, nedvosmisleno, tvrditi da je pošteno dopustiti transrodnim ženama da se natječu protiv 46, XX žena u svim sportovima, iako studija daje snažnu izjavu u korist takvog stajališta.*“ (Harper, 2015.)

Osim toga, nadodaje kako dodatna mišićna masa može prouzročiti veću brzinu, brže vrijeme i veću dobnu ocjenu na kraćim udaljenostima u usporedbi sa biološkim ženama. Smatra da povećana mišićna masa i teže kosti nisu pogodne za trčanja na duge staze, te bi zapravo bio nedostatak pri trčanju udaljenosti polumaratona i više, uzrokujući sporije vrijeme i nižu dobnu ocjenu. (Imbrišević, 2021:7)

¹⁰ Joanna Harper je medicinska fizičarka u Medicinskom centru Providence Portland. Također je savjetovala Međunarodni olimpijski odbor (MOO) o svojim smjernicama u vezi s preraspodjelom spola i hiperandrogenizmom, (APS News, 2017.)

¹¹ Grubb H. J., *Models for comparing athletic performances*, Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician), 1998, Vol. 47, No. 3 (1998), str. 509-521

Harper navodi nekoliko transrodnih sportašica koje nisu bile uspješne u svojim disciplinama: Natalie Van Gogh (nizozemska biciklistica), Kristin Worley (kanadska biciklistica), Michelle Dumaresq (kanadska motoristica), Fallon Fox (američka mješovita borilačka umjetnica) Renée Richards (američka tenisačica) i Lana Lawless (američka golferica). Ali kada pogledate njihove statistike, procjene koje je Harpera dala podcjenjuju njihove uspjehe. (Imbrišević, 2021:8)

Prema istraživanju iz 2018. godine koje je procjenjivalo snagu mišića nakon hormonskog liječenja, Harper i njezini suradnici su zaključili: *„I godina liječenja međuspolnih hormona rezultira povećanom mišićnom snagom transmuškaraca. Međutim, transžene zadržavaju svoje razine čvrstoće tijekom cijelog razdoblja liječenja. Sud zaključuje da je izmijenjeni uzorak spolnih hormona izazvan liječenjem potvrđuje da spol različito utječe na snagu mišića transmuškaraca u odnosu na transžene.“* (Imbrišević, 2021:8) O navedenim fizičkim razlikama kao fizičkim prednostima potrebno je stoga voditi računa pri ocjeni opravdanosti svrstavanja i natjecanja transrodnih žena u istim sportskim kategorijama kao i biološke žene.

4.2. Fizičke prednosti

Istraživanja nam pokazuju da transrodne žene imaju prednost u natjecanju protiv žena. No, koliko njihova prednost može biti štetna? Naravno, navedena prednost ne odnosi se na sve sportove. Ponajviše će se odnositi na borilačke sportove u kojima postoji jači fizički kontakt između natjecatelja. Ipak će transrodna sportašica nanijeti više i jačih fizičkih udaraca nego žena. (Imbrišević, 2021:8)

Gledajući razliku između muških i ženskih svjetskih rekorda, 10-11% razlike u izvedbi u disciplinama tračanja ide u korist muških sportaša. Dok je u drugim disciplinama razlika u izvedbama još veća: skok s motkom (21%), skok u dalj (19%), trostruki skok (18%) i skok u vis (17%). (Imbrišević, 2021:9)

Andrew Langford¹² sa Sveučilišta Sheffield Hallam, objasnio je: *„Iznutra muška konkurencija, najbolji svjetski nastupi različitih pojedinaca često spadaju u jedan posto jedan od drugoga, ponekad čak i unutar 0,1%. Isto vrijedi i za žensku konkurenciju.“*

¹² Andrew Langford vodeći je savjetnik za visoke performanse i direktor Međunarodne udruge za snagu i kondiciju sveučilišta (IUSCA).

(Imbrišević, 2021:9) Suzbijanje testosterona kod transrodnih sportašica ima cilj smanjiti razinu testosterona, ali to ne ublažava njihovu mušku fiziologiju.

Dok će se god gledati samo razina testosterona kao jedina prednost u performansama, transrodni sportaši (koji pripadaju u dopuštenu razinu testosterona) imaju pravo natjecati se, a tvrdnje o njihovom varanju idu u zaborav. (Imbrišević, 2021:9)

Trebamo postaviti sljedeće pitanje: *Je li konkurentska prednost ujedno i nepoštena prednost?* Rijetko postoji savršena jednakost između natjecatelja muškoga i ženskoga spola kad se natječu u svojim odgovarajućim kategorijama. Na primjer, američki plivač Michael Phelps ima visinu, dugi i jaki torzo koji je nerazmjernan njegovoj visini, također, ima i nerazmjerne kratke noge, itd. To dokazuje da će uvijek postojati određeni oblik nejednakosti u konkurenciji koja se temelji na prirodnim karakteristikama i razlikama u građi i to je nešto što se uvijek prihvaćalo. Transrodni sportaši i trans aktivisti upućuju na ove varijacije u konkurentske prednosti unutar spolnih kategorija i smatraju čak da i postoji prednost muških i ženskih transrodnih sportaša, unatoč upotrebi lijekova za suzbijanje testosterona, no da jednostavno treba prihvatiti transrodne sportaše, baš kao što se prihvaća Phelps i prednosti njegove građe u njegovom sportu. (Imbrišević, 2021:9)

Međutim, postoji problem oko navedene tvrdnje. Sportaši, osim u određenim disciplinama kao što su borilačke (koje se dijele na kategorije težine) se inače ne dijele prema visini, duljini ruke, veličini stopala i slično, već ih dijelimo prema spolu.

Ne može se gledati na konkurentske prednosti transrodnih sportašica samo kao varijacije unutar kategorije spola. Kad bi se to napravilo, dopustilo bi se da se sportaš s biološkim prednostima jednog spola natječe u kategoriji drugog spola. Važno je imati na umu da se kod natjecanja transrodnih žena sportašica sa ženama sportašicama zapravo omogućuje osobi koja ima koristi od rođenja u muškom tijelu da se natječe u ženskoj kategoriji, te time potencijalno daje tim osobama prednost koja nadilazi uobičajene razlike unutar konkurencije iz ženske kategorije nekog sporta. (Imbrišević, 2021:10)

5. NATJECATI SE ILI NE NATJECATI SE? ŠTO JE BOLJE ZA TRANSRODNE ŽENE?

Kao što je već ranije u tekstu navedeno, neki će se složiti da se transrodne žene mogu natjecati u ženskoj kategoriji, dok će drugi reći da ne mogu. Ali, postoje kontroverze oko slijedećeg pitanja: Imaju li *pravo* natjecati se u ženskoj kategoriji? Vrijedi li jednako pobjeda ili visok plasman transrodne žene u ženskoj kategoriji kad se razmotri da je ta osoba prošla muški pubertet?

Prema Jonu Pikeu kod razmatranja davanja dopuštenja transrodnim ženama za natjecanje u sportskim kategorijama s biološkim ženama, trebalo bi razmotriti ispunjenost dva uvjeta:

1. *sigurnosni uvjet*: ako kod uključivanja transrodnih žena u ženske sportske kategorije postoji (nepodnošljivo) povećan rizik od ozljeda za sportašice, onda uključivanje transrodnih žena u ženske kategorije nije sigurno
2. *uvjet pravednosti*: ako i nakon hormonskog liječenja kod transrodnih sportašica preostane (nepodnošljiva) prednost muških fizičkih obilježja, onda je nepravedno da se transrodne žene natječu u ženskim kategorijama. (Pike, 2021:163)

Filozofkinja i transrodna sportašica Veronica Ivy (ranije Rachel Mckinnon) govori kako nemaju izbora nego natjecati se u istoj skupini. Ivy je to opravdala na sljedeći način: „*Pravila elitnog sporta zahtijevaju od sportaša da natječu se u kategoriji spola na svojoj licenci za utrku. Ako na vašoj licenci piše 'Ž', onda se morate natjecati u ženskoj kategoriji.*“ (Imbrišević, 2021:39) Ako transrodne žene u prosjeku imaju veću prednost u odnosu na žene, radi njihove muške fizičke kondicije, jednostavno to trebaju ignorirati i reći „*Moja trkača dozvola kaže 'Ž'.*“ Time nemaju izbora nego natjecati se u propisanoj kategoriji. (Imbrišević, 2021:39)

U svom radu Ivy je zauzela dvosmislen stav kada se u pitanje dovodi muška fizička prednost te je razmatrala tri pozicije, koje se međusobno isključuju. Prvo, sugerira da nema prednosti i nema razloga za brigu: „*Transrodne žene uopće ne pobjeđuju na ženskoj razini i razini ženskog sporta ovih dana.*“ (Imbrišević, 2021:40) Dalje je izjavila: „*Nije bilo niti jedne transrodne osobe koja će prisustvovati Olimpijskim igrama, a kamoli osvojiti medalju. Niti jedna otvoreno transrodna žena nema elitni svjetski rekord (moj je bio rekord majstora s dobnim ograničenjem).*“ (Imbrišević, 2021:40) Niti jedna transrodna sportašica ne drži elitni

svjetski rekord (njen je bio dobno ograničeni master rekord) niti je osvojila elitno svjetsko prvenstvo u bilo kojem sportu, ikada. Kasnije je izjavila: „*Ne mogu naći nikoga tko ozbiljno tvrdi da hiperandrogene interseksualne žene ili transrodne žene uopće nemaju prednost.*“ (Imbrišević, 2021:40) Ovdje je priznala da ipak postoji prednost, koju je potkrijepila sljedećom tvrdnjom: „*Istina je da ne znamo.*“ Ono što se zapravo zna da je MOO krivac kada je u pitanju ublažavanje fizičkih prednosti. MOO se usredotočuje samo na razinu testosterona, koja nije učinkovita mjera. No ako se ignorira ova prednost i netko se natječe u svakom slučaju, potkopava se svrha sporta, te to više nije pravedna mjera izvedbe. (Imbrišević, 2021:40)

Još nešto treba uzeti u obzir, društvenu i kulturnu povijest odnosa muškarca i žena. U mnogim državama zakon dopušta ljudima koji pate od rodne disforije da promjene svoj pravni status. Promjenom, muškarac postaje žena i obrnuto. Ako se netko želi pridružiti rodu žena, uz to ima određenu razinu obrazovanja i svijesti (za koju Imbrišević smatra da bi profesorica Ivy trebala imati), onda će imati određenu zabrinutost zbog učinaka koji mogu nastati posljedično za žene. Transrodna žena kojoj je stalo do žena, treba jako dobro razmisliti prije nego li se odluči natjecati s njima, pogotovo u boričkim vještinama. Ovako se lako može dobiti ideja da se povijest nasilja muškaraca nad ženama nastavlja i u ringu. Jednako vrijedi i za kontaktne sportove kao npr. ragbi. Jezik koji se donedavno koristio za opisivanje transrodnih sportašica na terenu, zvučao je ovako: „*Sklopila je protivnika poput ležaljke.*“ Ovime se hoće prikazati da bi u sportovima u kojima transrodne žene imaju fizički kontakt sa ženama, trebalo organizirati kroz zasebne kategorije i da se transrodne sportašice natječu samo u kategoriji koja je namijenjena za transrodne žene. (Imbrišević, 2021:41)

Što kada su u pitanju beskontaktni sportovi? Treba analizirati psihološke učinke na ženske sportašice koje su poražene u utrci od osobe koja je prije godinu dana bila muškarac. Uključivanje transrodnih žena u sport može reproducirati ženama dobro znani stari obrazac po kojem će biti zamijenjene i maknute od strane muškaraca s mjesta na ljestvici i postolju. Transrodne žene možda to ne namjeravaju, ali to je nešto što žene ne samo u sportu nego i u drugim sferama života svakodnevno doživljavaju. Ženama sportašicama koje su se odlučile suprotstaviti ovome rečeno je da nema rasprave, da jednostavno moraju prihvatiti i napraviti mjesta za transrodne žene, iako su one bile van tog povijesnog, društvenog i kulturnog

obrasca i koje ga samim tim ne razumiju. Nadalje, ovakva odluka bi potencijalno mogla obeshrabrati ostale žene te time zaustavila njihovo daljnje bavljenjem sportom. (Imbrišević, 2021:41)

Ivy koje je prošla kroz muški pubertet, pobila je sve svoje prethodno dane argumente zašto se transrodne žene smiju natjecati s ostalim ženama kad je izjavila: *transrodne žene su po definiciji žene*. Zbog ovog argumenta, svi se prethodno obrazloženi argumenti joj se ne priznaju. Ovakav potez u filozofiji gdje se definiraju nepostojeći problemi naziva se 'definijski prekid', te ga je važno prepoznati. No, jednom kada se takav potez prepozna, problemi vezano uz njenu argumentaciju i dalje postoje. (Imbrišević, 2021:42)

Imbrišević smatra da bi Ivy trebala razmisliti o sljedećem; ako želite postati 'žena', onda bi trebali pokazati određenu osjetljivost i brigu za žene i društveno-kulturnu pozadinu koja je dio žene. Postavlja pitanja koja očekuje da transrodni sportaši i Ivy odgovore prije nego li se odluče za natjecateljske sportove: „*Kako će vaši postupci, kao muško rođena osoba biti doživljena od strane žena?*“, „*Kakav će utjecaj imati?*“ (Imbrišević, 2021:42) Napominje da se ovo uzima zdravo za gotovo (pogotovo od strane upravnih tijela) koji očekuju da će se žene pomaknuti i napraviti mjesta za transrodne žene. Takav stav će žene podsjetiti na nametanje s 'muškim pravom' prvenstva, koje su iskusile cijeli život. U sportovima u kojima ima kontakata, transrodne žene zakonski nanose dopušteno nasilje ženama, dok ih u beskontaktnim sportovima metaforički 'tuku'. (Imbrišević, 2021:42)

Kada se transrodna žena odluči pridružiti svojem lokalnom klubu i odgovarajućoj organizaciji, ona se istovremeno pridružuje zajednici sportaša i sveukupnoj zajednici djevojaka i žena. Rezultat toga biti će stjecanje određenih privilegija, ali jednako tako preuzima određenu odgovornost prema ostalim članovima kluba. To je nešto što transrodne sportašice koje se natječu znaju i osjećaju, a upravljačka tijela rijetko priznaju. Jer, sport jednako kao i život, ne odnosi se samo na samospoznavanje, nego i na zajednicu unutar koje živimo. (Imbrišević, 2021:42)

Transrodne žene imaju tri mogućnosti koje su povezane na gore sve navedeno: 1. natjecati se u ženskim kategorijama uz ispunjavanje propisanih kriterija; 2. ne natjecanje ili 3. ne natjecati se profesionalno budući da se organiziraju mnoga natjecanja koja su rekreacijska. (Imbrišević, 2021:40)

Važno je imati na umu da svaki od tih izbora utječe kako na samu transrodnu ženu tako povlači i posljedice u sportskom i širem društvenom kontekstu, te je za očekivati da će biti potrebno još neko vrijeme za usklađivanje zakonskih i ostalih normi s promjenama koje je donijelo omogućivanje natjecanja transrodnih žena u ženskim sportskim kategorijama.

6. ZAKLJUČAK

Kroz ovaj rad vidjeli smo različite probleme s kojima se susreću transrodni osobe, samim time i transrodne žene sportašice. Promjena spola transrodnih žena određenim sportskim organizacijama i samim natjecateljicama u ženskim kategorijama nije odgovarala iz više razloga, a glavni razlog je potencijalna fizička prednost koju imaju nad ženama sportašicama.

Iako transrodne žene promjenom svog spola stječu pravo natjecati se među ženama jer su i u osobnim dokumentima definirane kao žene. No navedeno neće promijeniti činjenicu da će se u sportu i dalje voditi rasprava kako se one nemaju pravo natjecati u istim kategorijama kao i žene te da bi im trebala biti dodijeljena posebna kategorija. Međutim, upitno je *koju svrhu se želi postići stavljanjem transrodnih žena u posebnu natjecateljsku kategoriju?* Smatram da se ne bi postigao željeni efekt i da nema potrebe razdvajanja transrodnih žena (također ni transrodnih muškarca) u posebne kategorije u svakom sportu. Eventualno bi to trebalo razmotriti u slučaju kontaktnih borbenih sportova. Razlog je taj što transrodni osoba u sportu nema puno, pogotovo u profesionalnom sportu na visokoj razini, a samim time natjecanje ne bi bilo zanimljivo, izazovno za sportaše niti bi poticalo pozitivnu konkurenciju među sportašima.

S obzirom na gore navedeno, mišljenja sam da bi trebalo dopustiti transrodnim ženama da se natječu u ženskoj kategoriji. Međutim, smatram da bi za transrodne sportašice osim zadovoljavanja postojećeg kriterija IAAF (najviša granica testosterona do 5 nmola/L), ta i ostale sportske krovne organizacije trebale razmisliti o uvođenju dodatnih parametara za transrodne žene prije njihova uvrštavanja u žensku kategoriju (npr. minimalni broj godina od promjene spola prije ulaska u žensku kategoriju, dopuštena razina odstupanja rezultata transrodnih sportašica od prosječnog za žene i sl.).

Jedno od rješenja problema muško/ženske binarnosti u sportu bilo bi i njeno potpuno uklanjanje, na način da se omogući miješanje sportaša svih spolova u sportskim natjecanjima¹³. (Martínková, 2020:253; usp. Škerbić 2021:247) Tako bi se transrodne žene

¹³ Ovakvo 'miješanje' naziva se različitim načinima, npr. 'mješovito natjecanje', 'mješoviti sport', 'mješovito rodno natjecanje', 'rodno neutralni sportovi', 'zajednički sportovi', 'spolno integrirani sport' itd. (Martínková I., 2020:253)

uz natjecanje u ženskim kategorijama, mogle u budućnosti natjecati i u otvorenim uniseks sportskim kategorijama¹⁴.

Uz sve navedeno, smatram da bi zbog osjetljivosti tematike transrodnih žena u sportu trebalo osigurati psihološku podršku transrodnim ženama, kao i biološkim ženama kad se natječu u istim sportskim kategorijama te omogućiti otvoreni dijalog svim uključenim stranama uz poštivanje pozitivnih zakonskih pretpostavki za sudjelovanje i natjecanje transrodnih žena sportašica.

¹⁴ Sportove je moguće podijeliti na: 'zatvorene' (koje jasno i precizno propisuju kategoriju natjecatelja prema broju kilograma, životnoj dobi i sl.), 'poluotvorenih' (koje omogućuju 'kretanje' prema 'nižim', ali ne prema 'višim' kategorijama – primjerice svi mlađi od 45 godina, ili svi ispod 80 kg), mogu se predvidjeti i 'otvorene' (u njima bi mogli sudjelovati svi na jednak način) (Škerbić M. M., 2021:243)

LITERATURA

1. Imbrišević, M. (2021) *The transgender reader: Language, Law, Sport & Reality. A Collection of Essays*, Sussex: Brighteye Publishing
2. Borić R. (2007) *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Zagreb: Publika d.o.o. Dostupno na: https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf (Pristupljeno 12. kolovoza 2022.)
3. Brown, G. R. (2018), *Rodna disforija i transeksualnost*, Prijevod: Karlica H., Zagreb: Hrvatska elektronička medicinska edukacija. Dostupno na: <https://www.hemed.hr/Default.aspx?sid=12636#toc-rodna-disforija> (Pristupljeno 12. kolovoza 2022.)
4. Camporesi S., McNamee M. (2018), *Bioethics, Genetics and Sport*, London: Routledge
5. Klarić, L. (2019), *Transeksualnost, transrodnost i rodna disforija*. Diplomski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet. Dostupno na: <https://repozitorij.mef.unizg.hr/islandora/object/mef%3A2386/datastream/PDF/view> (Pristupljeno 12. kolovoza 2022.)
6. Imbrišević, M. (2022), *Confusion about Inclusion: Transwomen Athletes in the Female Category*, Malmö: Malmö University, Nordic sport science forum. Dostupno na: <https://idrottsforum.org/feature-imbrisevic220623/> (Pristupljeno 13. kolovoza 2022.)
7. Imbrišević, M. (2019), *Testosterone is not the only Game in Town: The Transgender Woman Athlete*, Malmö: Malmö University, Nordic sport science forum. Dostupno na: <https://idrottsforum.org/feature-imbriseviv190509/> (Pristupljeno 13. kolovoza 2022.)
8. Fausto-Sterling A. (2014), Dostupno na: <http://www.annefaustosterling.com/biography/> (Pristupljeno 13. kolovoza 2022.)

9. UCSF Benioff Children's Hospitals, (2022), Dostupno na: <https://www.ucsfbenioffchildrens.org/conditions/disorders-of-sex-development> (Pristupljeno 13. kolovoza 2022.)
10. Middleton K. i Shah Idil A. (2018), *Veliki mislilac: Germaine Greer*, The Ethics Centre. Dostupno na: <https://ethics.org.au/big-thinker-germaine-greer/> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
11. The International Olympic Committee (2021), *The International Olympic Committee* Dostupno na: <https://olympics.com/ioc/overview> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
12. World Athletics (2021), *About world athletics*. Dostupno na: <https://www.worldathletics.org/about-iaaf> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
13. University of Suffolk (2021), *Professor John Brewer Visiting Professor of Sport and Exercise Science*. Dostupno na: <https://www.uos.ac.uk/people/professor-john-brewer> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
14. Alaina G. Levine, (2017), *Medical Physicist Studies Transgender Athletes*, APS News: Vol. 26. No. 9. Dostupno na: <https://www.aps.org/publications/apsnews/201710/profiles.cfm#:~:text=Medical%20Physicist%20Studies%20Transgender%20Athletes&text=By%20day%2C%20Joanna%20Harper%20is,cancer%20with%20CTs%20and%20MRIs> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
15. Langford A. (2022) Dostupno na: <https://uk.linkedin.com/in/andrew-langford-734b524b> (Pristupljeno 14. kolovoza 2022.)
16. McNamee M., Morgan W. J. (2015) *Routledge Handbook of the Philosophy of Sport*, London: Routledge
17. Pike, J. (2021) *Safety, fairness, and inclusion: transgender athletes and the essence of Rugby*, Journal of the Philosophy of Sport 48 (2):155-168
18. Škerbić, M. M. (2019) *Bioethics of Sport and Its Place in the Philosophy of Sport*, Synthesis philosophica 34 (2): 379-394.
19. Škerbić, M. M. (2020) *Bioethics of Sport: the Look Towards the Future of Sport*, Pannoninana – Journal for Humanities, 4 (1): 119-140.

20. Škerbić M. M. (2021), *Filozofija sporta: Nastanak i razvoj jedne discipline*, Pergamena; Fakultet hrvatskih studija; Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku
21. Međunarodna klasifikacija bolesti (2022), Dostupno na: <https://www.who.int/standards/classifications/classification-of-diseases> (Pristupljeno 5. rujna 2022.)
22. Giordano, S. (2019), *The importance of being persistent. Should transgender children be allowed to transition socially?* Journal of Medical Ethics. Dostupno na: <https://doi.org/10.1136/medethics-2019-105428> (Pristupljeno 5. rujna 2022.)
23. Grubb H. J. (1998), *Models for comparing athletic performances*, Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician), 1998, Vol. 47, No. 3, str. 509-521
24. Montañola S i Olivesi A. (ur.) (2016), *Gender Testing in Sport Ethics, cases and controversies*, Routledge, New York. Dostupno na: <https://www.researchgate.net/publication/301518926> (Pristupljeno 5. rujna 2022.)
25. Martínková I. (2020), *Unisex sports: challenging the binary*, Journal of the Philosophy of Sport, 47:2, str. 248-265. Dostupno na: <https://doi.org/10.1080/00948705.2020.1768861> (Pristupljeno 6. rujna 2022.)